

**Міністерство культури та стратегічних комунікацій
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка**

**Факультет музикознавства, композиції, вокалу та диригування
Кафедра хорового та оперно-симфонічного диригування**

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**«Духовна хорова музика Лариси Лещук (на прикладі фрагменту Акафісту
до Пресвятої Богородиці)»**

Виконала: Дудзяк Тетяна Володимирівна
студентка 4 курсу
денної форми навчання
профілізації «Хорове диригування»
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
ступеня вищої освіти «Бакалавр»

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління
доцент кафедри хорового
та оперно-симфонічного диригування
ЛНМА ім.М.Лисенка
Байло Наталія Павлівна

Рецензент:
заслужений діяч мистецтв України
професор кафедри оркестрового диригування
ЛНМА ім.М.Лисенка,
Чупашко Іван Петрович

Львів 2025

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Життєвий і творчий шлях Лариси Лещук.....	5
1.1. Біографічні відомості.....	5
1.2. Огляд музичної творчості і професійної діяльності мисткині.....	8
Розділ 2.«Акафіст до Пресвятої Богородиці» (фрагмент) Лариси Лещук..	12
2.1. Музично- теоретичний та виконавсько-диригентський аналіз фрагменту «Акафісту до Пресвятої Богородиці».....	12
Висновки.....	26
Список використаних джерел.....	27
Додатки.....	28

Вступ

Актуальність дослідження. Творчість Лариси Лещук є вагомою складовою сучасної української духовної музики, яка сприяє збереженню та розвитку хорової традиції.

Дослідження творчості Л. Лещук є важливим у контексті підвищення якості виконання її хорових творів. Це сприятиме ширшому впровадженню її музики в репертуар сучасних хорових колективів та популяризації української духовної спадщини.

Актуальність теми обумовлена недостатньою кількістю наукових робіт, присвячених творчості Лариси Лещук, що потребує її більш ґрунтовного вивчення в контексті українського музикознавства.

Об'єкт дослідження духовна хорова музика України

Предмет дослідження духовна хорова музика Лариси Лещук" (на прикладі фрагменту «Акафісту до Пресвятої Богородиці»)

Мета дослідження. Дослідити творчий доробок композиторки, проаналізувати духовний твір «Акафіст до Пресвятої Богородиці» (фрагмент). Метою передбачено вирішення таких **завдань:**

- окреслити загальну характеристику життєвого і творчого шляху Лариси Лещук;
- дослідити жанрові та стильові особливості хорових творів композиторки;
- виконати музично-теоретичний аналіз та визначити основні виконавські труднощі фрагменту духовного хорового твору Лариси Лещук «Акафісту до Пресвятої Богородиці».

Методи:

- *історичний* - для формування життєпису Л. Лещук;

- *жанрово-стильовий*- дати характеристику стильових особливостей духовних творів Л. Лещук;

- *музикознавчий* - для аналізу елементів музичної мови;

- *аналітичний* - для жанрово стильового аналізу музичного тексту;

Структура роботи - робота складається зі вступу, двох основних розділів із підрозділами, висновку, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ЛАРИСИ ЛЕЩУК

1.1. Біографічні відомості.

Лариса Прокопівна Лещук (18.10.1954 року, с. Сокільники) - українська композиторка, провідний концертмейстер Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, регент церковного хору «Gratia» парафії Пресвятої Богородиці - Володарки України. З раннього дитинства любила співати і музика глибоко увійшла в її життя. Мати вже з п'яти років навчала її співати у двоголоссі. «Музика - то моя стихія..» - розповідає Лариса Лещук в інтерв'ю телепрограми «Портрети митців Знесіння».[4] Вже змалечку, через усе життя мисткиня знаходиться у професійному зростанні, музика є невід'ємною частиною її душі і натхненням до творчості.

Навчалась у Пустомитівській середній і музичній школах. Початком здобуття професійної освіти було навчання у Львівському державному музичному училищі (зараз Львівський музичний фаховий коледж ім. С. П. Людкевича). Навчалась по класу фортепіано у Єфіменко Лариси Віталіївни, яка стала її провідницею у світ класичної музики. Відтоді її професійне життя нерозривно пов'язане з цим фахом і до сьогодні Лариса Лещук є провідним концертмейстером у Львівській національній музичній академії ім. М. Лисенка.

У 1981 році закінчила Львівську державну консерваторію (нині ЛНМА ім. М. Лисенка) у класі доцента Климкова В.М. і вже з 1982 року починає працювати концертмейстером.

Протягом 43 років відповідальної творчої праці Лариса Лещук здійснювала концертмейстерську роботу на кафедрах хорового і оперно-симфонічного диригування; кафедрі народних інструментів: бандури, цимбали, сопілки, баяна, акордеона, гітари, домри, вокалу; кафедрі оркестрового диригування. Так сформувався широкий репертуар, який охоплює сотні творів яким оволоділа піаністка. Співпраця зі студентами, що стали окрасою українського музичного

мистецтва, як в Україні, так і за її межами, стала вагомим внеском в розбудову вітчизняної музичної культури.

З плином часу розвивались композиторський талант і духовне життя Лариси Лещук, збагачуючись новими сенсами та глибшим усвідомленням музично-релігійної спадщини. Липень 2003 року став важливим етапом цього процесу – це чудова пора року, коли земля наповнюється плодами, а разом з нею дозрівають духовні пошуки. Читання святого письма та іншої духовної літератури, участь у богослужіннях у недільні, святкові та й інші дні сприяли формуванню цілісного світогляду, в якому церковна музика набула особливого значення.

У тому ж 2003 році натхненна композиторка пише наукове дослідження «Неоцінений скарб» (Український церковний спів як феномен духовної культури). Це дослідження присвячує ролі українського церковного співу в культурному та духовному житті нашого народу. Вивчає його значення не лише як музичного явища, а й як важливого елемента формування національної свідомості.

Засвоєний матеріал вкладається у її культурне музичне наповнення «..сакральний спів- це шлях до серця. Серцем сприймається віра, а розуміння – наступний крок.» [8, 72]

Ознайомлення з працями багатьох визначних вчених, релігійних діячів, критиків, з документальними матеріалами церкви дало певну світоглядну платформу. Ще більш значущим у цьому процесі стало долучення до духовних музичних перлин минулого - до стародавньої музики Східної Церкви, а особливо осягнення таїнства гласової «архітектури» церковної музики.

З 2006 року на запрошення настоятеля храму Пресвятої Богородиці о. Зіновія Хоркавого чоловік Л. Лещук- Іван Петрович Чупашко стає регентом, а сама пані Лариса - хористкою у церковному хорі. Невгамовна працездатність, ініціатива, творчий пошук, врешті, Боже провидіння, а згодом і життєві обставини складаються таким чином, що вона стає регенткою цього хору. В цих

обставинах повною мірою вона вже проявляє себе як композиторка і аранжувальниця. Особливо близьким для пані Лариси є вислів «Ave Maria, gratia plena», що перекладається, як «Радуйся Маріє, благодаті повна». Так визначилась назва хору, яким і сьогодні керує пані Лариса - «Gratia», як credo духовної музично-хорової творчості - «благодать».

Від початку своєї праці у храмі Пресвятої Богородиці і до сьогодні Лариса Лещук активно працює з хором «Gratia». Вже на початку своєї роботи в колективі вона відчула потребу писати музику спеціально для цього хору, прагнучи розширити його репертуар і надати йому унікального звучання. Уже в 2007 році з-під її пера з'явилися дві великі богослужбові композиції – Божественні Літургії Іоана Золотоустого та Василя Великого, які стали основою першої авторської збірки духових творів. До цього видання також увійшов невеликий додаток із церковними піснями, створеними для виконання на різні релігійні свята.

Музично-драматичний театр-студія «Карпатські Зорі», який організував Іван Петрович Чупашко - заслужений діяч мистецтв України у 2008 році стає основою духовно-мистецького центру «Львів», при якому створено ансамбль солістів під назвою «Львівські Зорі», керівницею якого стає Л. Лещук. Тут повною мірою розквітає свобода вибору та потреба виразити і подати людям багатогранність свого таланту композиторки, піаністки, регентки і аранжувальниці, співачки!

Під орудою Л.Лещук колектив виконує твори в її аранжуванні, де авторка є і концертмейстеркою і співачкою. Невтомна мисткиня бере участь у всіх виступах, поїздках і студійних записах. Аранжує для ансамблю 16 пісень В. Івасюка, організовує телевізійний проєкт «Колядуймо!», телевізійний проєкт авторських колядок «Різдв'яна тайна» (Колядки Лариси Лещук), виступає в телепередачі «Львів колядує» за участю ансамблю солістів «Львівські зорі» під своїм керівництвом.

У 2011 році авторка видає другий збірник і доповнює його новими творами. На десятиріччя свого служіння у храмі видруковує третє доповнене видання на 304 сторінки – «Духовні твори». До нього увійшли твори для солістів, мішаного хору а-сарелла, в супроводі фортепіано чи капели бандуристів. Видання містить вже згадувані дві Служби Божі, доповнений фрагментами з Літургії, а також релігійними піснями до різних свят. Окремий розділ збірки присвячений колядкам, написаним як на авторські тексти, так і на поезію інших митців. Також до збірки увійшли власні аранжування для мішаного складу хору: закарпатської колядки «Коли ясна зірда», яку записав А. Алексик, відомої колядки з мелодією Й. Кишакевича «Спи, Ісусе» та Різдвяної пісні наших західних сусідів, для якої створено ще й оригінальний текст. Також до збірки увійшли твори, створені раніше для професійного виконання: «П'ять Псалмів» на поезію І. Чупашка, XXII Псалом на вірші Л. Костенко, «Молитва» на текст Р. Купчинського, фрагмент «Акафісту до Пресвятої Богородиці» (поетичне опрацювання І.Чупашка) та інші композиції для хору, солістів, фортепіано та бандури.

1.2. Огляд музичної творчості і професійної діяльності мисткині.

На сьогодні творчий доробок Лариси Лещук складають:

Духовні твори (для хору):

- Дві служби Божі
- Акафіст до Пресвятої Богородиці (фрагмент)
- «Христос воскрес»
- «О, Пречиста»
- «Почуй нас, Господи»
- «Люблю Тебе»
- «Апостоле Андрею»
- 10 коляд
- «Св. Миколаю»

- «Боже Милосердний»
- Псалом XXII (сл. Л. Костенко)
- 5 псалмів на сл. І. Чупашка
- «Молитва» (сл. Р. Купчинського)
- «Многая літа»
- «Осанна Богові» (на квітну неділю)
- «Вставайте, люди»
- «Володарко України»
- «Ангел вопіяше»
- «Мій Ісусе»
- «Тон Деспотин»
- «Все минає» (неділя Всіх Святих)
- «Перше Причастя»
- «Якщо туга на серці»
- «О Пречиста, благодаті повна»
- «Санта Марія»
- «Покрий нас, Мамо»
- «Прийду я до Тебе»
- «О Мамо-Маріє»

Патріотичні твори:

- «Моя Україно» (сл. С. Рачинця)
- «Здобути!» (сл. В. Щеглюка)
- «Минають дні», поема для хору і солістів (сл. Т. Шевченка)
- «Іди, дощику» (сл. Л. Костенко)
- Гімн Політехніки (сл. В. Гайдука)
- «Коли ж се минеться» (сл. Л. Українки)
- «Санта Марія» (сл. Є. Лещук)
- «Прощання» (сл. В. Стуса)

Лірика – пісні і романси:

- 15 романсів та пісень на сл. Л. Костенко
- 5 романсів на сл. О. Пахльовської
- 2 солоспіви на сл. О. Олеся
- 2 пісні на сл. О. Стефановича
- 2 солоспіви на сл. Б.-І. Антонича
- 2 солоспіви на сл. Л. Українки
- Пісні на сл. В. Горака, В. Юхимовича
- Солоспів на сл. В. Стуса

Збірники власних творів для сольного, ансамблевого та хорового виконання:

- «Славте Господа миром» – Вид. відділ «Свічадо», Львів, 2003. 86 с.
- «Моя Україно» – Вид. «Сполом», Львів, 2004. 76 с.
- «Всі пісні для тебе» – ЛДМА ім. М. Лисенка, Львів, 2005. 90 с. (2011)
- «Колядуймо» – ЛДМА ім. М. Лисенка, Львів, 2006. 46 с. (2011)
- «Служба Божа. Іоана Золотоустого і Василя Великого. Додаток» – ЛДМА ім. М. Лисенка, Львів, 2008. 108 с.
- «Духовні твори», Львів, «Растр-7», 2021.- 304 с.
- «Церковні пісні. Співає хор «Gratia», Львів, «Растр-7», 2023.-188 с.
- «Люблю Тебе» Пісні до Ісуса Христа і Богородиці, Львів, «Растр-7», 2017.32 с.
- «Два романси на слова Лесі Українки» - ЛДМА ім. М.Лисенка, Львів, 2011,16 с.
- «Два романси на слова Б.-І. Антонича» - ЛДМА ім.М.Лисенка, Львів, 2011,8 с.

Лариса Лещук - сучасна українська композиторка, творчість якої охоплює широкий спектр жанрів хорової музики і власне важливе місце в її доробку

займає духовна музика. Вона поєднує в собі традиції українського церковного співу з авторськими композиторськими рішеннями.

Волею долі Лариса Прокопівна в цей час є концертмейстеркою у диригентському класі Івана Чупашка Львівської національної музичної академії ім.М.Лисенка, де навчається дипломантка, авторка цієї роботи. Спілкуючись з нею вдалося з'ясувати, що її композиторський хист характеризується спонтанністю. Свої твори вона створює «одномоментно», тобто немає довгого процесу обдумування. Потреба виразити певний текст у музичній формі з'являється раптово супроводжується чи нездоланим бажанням «озвучити» його. Тоді потрібно мати нотний листок і олівець під руками, і текст починає «звучати», втілюючись у нотних записах.

Твори Лариси Лещук різноманітні, як саме життя, залежать від періоду і вподобань у ньому. Так на початку 90-х років, коли до рук пані Лариси потрапила поезія Ліни Костенко, вона неодмінно виклала це у піснях і романсах. Так було і з іншими поетами: В. Стус, О. Стефанович, Б.-І. Антонич, О. Олесь, О. Пахльовська, Л. Українка та іншими. Окрема увага приділена поезії Т. Г. Шевченка. Хорова поема «Минають дні» складається з різних думок генія, об'єднаних найнагальнішими потребами і переживаннями сьогодення. І навіть цей масштабний твір створений буквально за кілька днів.

Також п'ять псалмів: «Псалом 134» для мішаного хору, «По великому дару любови» (за текстом псалмів 119, 122, 123) - для солістів мішаного хору і фортепіано, «Псалом 141» - для соло в супроводі фортепіано «Псалом 25» для мішаного хору в супроводі фортепіано, «До Тебе я кличу» (Псалом 28) для соліста мішаного хору і фортепіано у поетичному викладі професора І. Чупашка в часі є сконцентровані в декілька днів.

«Псалом XXII» для меццо-сопрано, баритона, хору, в супроводі фортепіано на поезію Л. Костенко - у своєму головному задумі виникає одразу, а вже подальше опрацювання було спричинене виконання твору капелою бандуристів Львівської державної консерваторії (тепер Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка)

РОЗДІЛ 2

«АКАФІСТ ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ» (ФРАГМЕНТ)

ЛАРИСИ ЛЕЩУК.

2.1. *Музично- теоретичний та виконавсько-диригентський аналіз фрагменту «Акафісту до Пресвятої Богородиці»*

Термін “акафіст” походить із грецької мови (акафістос імнос) і означає «гимн, який читають стоячи» . Спочатку ця назва стосувалася конкретного твору — урочистого піснеспіву «Акафіст до Пресвятої Богородиці», який зараз виконується під час утрени свята Похвали Пресвятої Богородиці у суботу п'ятого тижня Великого посту. Згодом ця назва «Акафіст» стала загальним позначенням для цілого жанру богослужбових піснеспівів, які присвячені прославі Ісуса Христа, Божої Матері, Святих або значущих церковних подій.

Структура акафісту:

Кожен акафіст складається з 25 окремих пісень: 13 кондаків (коротких молитов) і 12 ікосів (розширених) та завершується великою молитвою. У текстах акафістів відображаються основні події певного свята або життя Святого, велич важливих свят, подій і святих. Завершення ікосів містить звернення «Радуйся», а кондаки закінчуються словами «Алилуя».

Акафісти можна читати як у храмі, так і вдома. Вони можуть бути частиною спеціальних богослужінь або молебнів, а також читатися окремо – за благословенням священнослужителів чи за особистим бажанням вірян. У деяких випадках їх включають до ранкового або вечірнього молитовного правила. Якщо акафіст присвячений святому, його зазвичай читають у день вшанування цього святого.

Фрагмент з Акафісту до Пресвятої Богородиці покладений на музику композиторки Лариси Лещук поєднує сакральну традицію з сучасним хоровим письмом. Композиція складається з трьох самостійних мініатюр, кожна з яких є контрастним тематично й тонально завершеним музичним епізодом для

мішаного хору із солістами. Попри поетичне опрацювання І. Чупашка, вони зберігають канонічну структуру й богословську насиченість першоджерела.

Перша частина фрагменту охоплює 13 віршованих рядків, що не діляться на строфи (подібно до традиційного неспіваного варіанту ікоса):

«Радуйся! Від Тебе світ радістю засяє,
 Радуйся, прокляття віднині пропадає.
 Радуйся царице, Ти нам небесна брама,
 З гріха рятунок Єви – піднесення Адама.
 Ти таїна висока, що не впізнають люди.
 Ти глибина глибока, що розум вищий студить всіх ангелів Господніх.
 Бо Ти престол для Сина, одна ти Богоматір,
 Від всіх віків єдина зоря Богонатхненна,
 Що Сонце світу зродить.
 Від Тебе розуміння й покори дух походить.
 Ти Матір і обнова людського сотворіння,
 Творцеві найчистіше в пожертву поклоніння!
 Радуйся, Невісто неневісна!»

Центральною постаттю поетичного тексту є образ Богородиці як джерела духовного оновлення, радості й надії для людства. Через символіку, алегорію, персоніфікацію та епітети підкреслюється її унікальна роль у Божому задумі спасіння: від подолання гріховного спадку до явлення світу Христа – Сонця правди. Образи Богоматері – як Небесної брами, Цариці, Престолу для Сина Божого – сповнені біблійними алюзіями, розкривають велич духовної місії Марії, що вдало зображується за допомогою музичної мови.

Поетичний поділ на 13 рядків надають тексту віршованого розміру різностопного ямбу. Основна ритмічна структура побудована на чергуванні наголошених та ненаголошених складів, з римуванням у парних формах (аабб). Однак, деякі рядки мають змішану ритмічну структуру або ж додаткові склади, що створює враження мелодійної декламації – особливо важливої для співаної форми, що є адаптованою до хорової музики.

Для ікосу з першої частини Л. Лещук не випадково обирає тональність G-dur, що втілюється у музичному прочитанні як піднесена молитва-звернення. Виконавцю-регенту, хормейстру варто зацентувати увагу на глибокому психологізмі тексту, де композиторка, застосовуючи тонку гармонійну палітру та діалог солістів із хором створює стан молитовного піднесення. Солюючими голосами є тенор та мецо-сопрано (тенор на початку може бути заміненим сопрано).

Ікос вкладений у куплетну форму A1 A2 A3 з елементами розробковості. Кожен з куплетів написаний у формі тонально замкненого періоду, що логічно ділить поетичний текст на три строфи.

Куплет A1 охоплює лише два віршованих рядки та слугує своєрідним зачином. Мелодична лінія проводиться у партії тенора, який і озвучує весь текст, відразу задаючи тон і настрій першої частини. Загалом, основна тема охоплює діапазон сексти, є кантиленною, наспівною, виваженою і спокійною; будується на секундових і терцієвих ходах, що сприяють урочистому піднесенню. Хормейстер має дотримуватись чіткого внутрішнього відчуття темпу, де хор разом із солістом в однаковому метро-ритмі повторює перше і останнє слово кожного рядка і нагадує прославлення Богородиці.. Структурно період ділиться на два квадратних речення повторної побудови, кожне з яких займає по 4 такти, а також характеризується змінним метром: C (4\4) – 3\4, що надає співаному тексту гнучкості.

Варто зауважити, що вже на початку твору композиторка ділить музичне полотно на два пласти, які не розвиваються паралельно, а переплітаються один з одним: в першому мелодія у тенора тяжіє до тональності c-moll, а в другому гармонічне тло у хору з опорою на G-dur. Цей ефект можна трактувати двояко: якщо аналізувати суто мелодичну лінію в соло-тенора, вона буде в тональності c-moll. Якщо дивитися на перший період через призму основної G-dur, то c-moll виступає тональністю гармонічної субдомінанти. В будь-якому випадку, створюється прийом політональності, що є яскравою ознакою модерного композиторського мислення. Разом із мелодією формується гармонічна

послідовність з простих функцій D9, D7 та T6\4. Перше речення відділяється від другого зовсім не класичним половинним кадансуванням, що будується на функції зм.VII2 і вносить миттєвий різкий дисонанс. Та попри мінорну барву в мелодії, загальний характер музики залишається світлим, сповненим внутрішньої радості та благословіння.

Музичний приклад 1, Л. Лещук, Акафіст до Пресвятої Богородиці 1-8 т.

Нотний приклад 1, Л. Лещук, Акафіст до Пресвятої Богородиці 1-8 т.

Куплет A2, який також містить два віршовані рядки, розгортається без поділу на речення, створюючи єдиний безперервний потік. Музичний матеріал будується на тематично новому матеріалі, однак по характеру близькому до попереднього. Мелодія зберігається у солюючого тенора, викладається вже переважно восьмими тривалостями, зустрічаються широкі кварто-квінтові стрибки, що сприймаються як заклично-благальні інтонації. Прийом політональності тут панує лише в першому такті, а далі і в хорі, і в соліста з'являється коротка модуляція у тональність натуральної субдомінанти C-dur, що символізує перехід від тіні до світла. Гармонічна мова тут значно

спрощується: функції II7, T (C-dur) логічно ведуть до повернення основної тональності й завершення другого куплету. Після цього повертається функція домінанти основної тональності, і матеріал кадансується.

Куплет A3 за обсягом є найбільш розширеним та охоплює аж 9 віршованих рядків. Його розширена структура зумовлена значним обсягом тексту, цілісною драматургічною лінією, багатим тональним планом, а також трьома ланками секвенцій. Ці фактори, власне, і додають формі періоду типу розгортання елементів розробковості.

Музичний матеріал будується на новому контрастному матеріалі та починається відразу із відхилення у паралельну тональність e-moll, що фіксується гармонічними функціями T5\3 та T2, які озвучує хор. Мелодію веде мецо-сопрано, чий м'який і водночас проникливий тембр створює відповідний таємничий характер, що повністю відповідає співаному тексту: «Ти таїна висока, що не впізнають люди, Ти глибина глибока, що розум вищий судить». У мелодії виразно домінує терцієвий тон «g», використовується натуральний вид мінору, що підсилює враження глибокої духовної інтроспекції.

13 M-C

T(C) не-сен-ня А-да - ма. Ти та-ї - на ви-со-ка, - що не впі-зна-ють лю-ди. -

C A ту - - - нок Ти та - ї - - -

17 M-C

T B ти гли-би-на гли-бо-ка, що ро-зум ви-щий сту-дить.

C A на. Гли - би - на сту - дить

T B Гли - би - на

Нотний приклад 2, Л. Лещук, Акафіст до Пресвятої Богородиці 13-19 т.

З наступним розвитком матеріалу мелодія переходить соло-сопрано, а мецо-сопрано та альт разом із чоловічою групою підтримують гармонічну основу. Разом з тим відбувається тривала модуляція у тональність C-dur. На тлі септакорду II ступеню мелодична лінія у мецо-сопрано піднімається у вищий діапазон, що символізує возвеличення і піднесення, дублюється у партії сопрано, а у соло-тенора додається терцієва втора. З точки зору гармонічної мови по вертикалі цікавим є 28 такт: у солюючих голосів (сопрано, мецо-сопрано та альт) звучить мажорний тризвук F-dur (субдомінанта), а у басів – квартсекстакорд d-moll (II ступінь), що разом створює політональне поєднання.

25

С
М-С
А

від всіх ві - ків є - ди - на.

Т
соло

дна Ти Бо - го - ма - тір, від всіх ві - ків є - ди - на. Зо -

Т
Б

від всіх ві - ків. Зо -

Нотний приклад 3, Л. Лещук, Акафіст до Пресвятої Богородиці 25-28 т.

Поява тонічного тризвуку тональності C-dur у хоровому tutti сприймається як справжнє просвітлення. Одночасно, мелодія повертається до солюючого тенора і будується на повторенні одного звуку, в той час як у всього хору акордова фактура. Такий композиторський прийом нагадує голос серця, що зосереджується на молитві.

Наступні віршовані рядки будуються на трьох ланках хроматичної секвенції, що слідує по тональностях C-dur – B-dur – G-dur. Кожна ланка займає по два такти і формується на функціях Т – Т2. Особливо виразно подається передостанній рядок «Творцеві найчистіше в пожертву поклоніння!», який характеризується модуляцією у тональність F-dur та зупиняється на ферматі на останньому складі. До тонічного тризвуку додається квартова втора, що додає звучанню повноти і посилює звучання.

Заклучна фраза відтворюється у хоровому tutti без участі солістів у розмірі 6/4. У партії басів звучить тонічний органний пункт як опора, а гармонічні функції переважають D7 – D9 (C-dur) і тонічний тризвук G-dur. Всі акорди є повнозвучні, до фінального тонічного тризвуку додається квартова втора. Загалом, фінал твору додає величності та урочистості.

Нотний приклад 4, Л. Лещук, Акафіст до Пресвятої Богородиці 27,38 т.

Друга частина з фрагменту акафісту складається також з 13 рядків:

«Радуйся, що Божу таємну постанову,
 Мовчанкою покрити Ти маєш за основу,
 Щоб започаткувати в ній чуда всі Христові.
 В насназі всіх правд, віри, надії і любові,
 Що з'єднує з Всевишнім всіх смертних поривання,
 У Тобі, Божа Мати, із небом їх єднання.
 Ти ангелів небесних велике чудо Боже,
 Твоє служіння чисте зла пекло переможе.
 Мізерніють Тобою всіх мудреців пізнання,
 А розум Твоїх вірних просвітлює бажання
 З'єднатись в світлі чистім – божественній основі,
 Що ти принесла світу в спасеннім Бозі-Слові.
 Радуйся, Невісто неневісна!»

В центрі цього ікоса – роздуми про Пресвяту Богородицю як носійку Божого задуму спасіння, що з'єднує людське з божественним через втілення Божественного Слова. Текст є філософсько-богословським за змістом і охоплює широкий спектр символічних образів: від містичної «мовчанки» Божого замислу до просвітлення людського розуму через віру, надію й любов. Загалом, музична мова цього номеру характеризується внутрішньою зосередженістю змісту: тут немає яскравих інтонаційних вибухів чи виразних кульмінацій,

натомість панує рівновага на яку має бути налаштований, в першу чергу диригент хору передаючи той стан хористам.

За типом викладу і фактурою, даний віршований текст логічно можна розкласти на п'ять куплетів A1 A2 A3 A4 A5, які формують куплетну форму. Кожен з них будується на новому тематичному матеріалі і в іншій тональності, і в свою чергу, написаний у формі половинного періоду у розмірі 4\4. Варто зазначити, що даний номер виконується жіночою групою хору із солюючим тенором та мецо-сопрано.

Перший куплет A1 охоплює три вступні рядки. Його виконує солюючий тенор, тоді як жіноча група хору підтримує гармонічну основу, витримуючи довгі акорди на слові «Радуйся». Мелодична лінія разом із гармонічним тлом мають опору на тональність C-dur, що супроводжується функціями T6, II6, S, VI6\4, S2, T4\3, які вносять м'якість та ніжність на противагу серйозності. Основна тема характеризується стриманим розвитком, часто повторюваним звуком «с» – тонікою, що слугує стабілізуючим центром. Такий прийом створює відчуття молитовної зосередженості та формує споглядальний настрій композиції.

Куплет A2 значно вирізняється на тлі традиційної духовної музики неочікуваним, але художньо виправданим введенням бандури – інструмента, що рідко використовується в сакральному контексті. Такий прийом надає звучанню виразної етнічної окраси, поєднуючи народну традицію з богослужбовим текстом. Такий ефект створює унікальне поєднання автентики та духовності.

Куплет також складається із трьох віршованих рядків, які виконує спочатку один солюючий тенор, а потім додається другий, що додає терцієву втору. Мелодична лінія продовжує діатонічний ряд, однак тяжіє вже до тональності a-moll. Вона має зосереджений та врівноважений характер, навіть дещо холодний. Музична тканина базується на повторенні тонічного квартсекстакорду та тризвуку VI ступеня, що формує коротке, але помітне

відхилення у F-dur, створюючи враження несподіваного просвітлення на фоні стриманості.

Третій куплет є найкоротшим, але драматургічно центральний у структурі ікоса. Період складається з двох віршованих рядків і виконується жіночим хоровим tutti в акордовій фактурі. Завдяки тембровій витонченості жіночих голосів, музика набуває ліричного, чистого і майже прозорого звучання. Мелодія спершу зосереджена в партії перших сопрано, а згодом передається альтам, що створює плавне внутрішнє перетікання. Тональний план тяжіє до C-dur, супроводжується функціями T6\4, D, S7, II6\5, VI5\3, VI2 та створює умиротворений характер.

Куплет A4 містить три віршованих рядки і виконується мецо-сопрано-соло під супровід бандури. Період є тонально-нестійким та характеризується короткими відхиленнями у e-moll, d-moll, F-dur, A-dur та fis-moll. Така тональна мінливість надає музиці особливої напруги й легкого драматизму. Мелодична лінія викладається восьмима тривалостями, що формує динамічний і стрімкий рух, пунктирний ритм додає патетики, а висхідний рух фрази символізує піднесення, прагнення до вищого. Акомпанемент бандури ґрунтується на м'яких септакордах та нонакордах, що обрамблюють мецо-сопрано і надають звучанню витонченості. Особливо виразною є поява тональності A-dur на словах «З'єднатись в світлі чистім» – ця модуляція супроводжується дзвінкою треллю у високому регістрі, що нагадує момент духовного осяяння.

21
М-С
ро-зум Тво-їх ві-рних про-сві-тлю-є ба-жан-ня з'є-дна-тись в сві-тлі чи-стім – Бо –

Б-ра

24
С
соло
що Ти при-не-сла

М-С
же-ствен-ній о-сно-ві,

Б-ра

Glissando

Нотний приклад 5, Л. Лещук, Акафіст до Пресвятої Богородиці 21-25 т.

Останній куплет А5 включає два останні рядки віршованого тексту, що звучать у переможному, величному характері в тональності D-dur. Даний період за типом викладу можна поділити на два речення: перше – «Що ти принесла світу в спасеннім Бозі-Слові» виконується у сопрано-соло у високому діапазоні, на фоні обернень D7 у бандури.

А друге включає заключні слова: «Радуйся, Невісто неневісная!», які виголошує повний мішаний хор tutti у переможному, світлому та життєрадісному характері. Гармонічна послідовність VI7, II7 та T5\3 з оберненнями збагачує фактуру та підкреслює велич і святковість фіналу.

Третя частина акафісту включає наступний текст:

«Радуйся! Галузко нев'янучої рослини!

Радуйся! Бо Ти придбала плід безсмертя єдиний.

Радуйся! Мати добра і любові.
 Радуйся! Бо Ти породила життя основу.
 Радуйся! Милосердя родюча ниво.
 Радуйся! Помилювання нам дар правдивий.
 Радуйся! Раю розкішне цвітіння.
 Радуйся! Пристане душ в їх спасінні.
 Радуйся! Мати молитов до Бога.
 Радуйся! Світу спасенна дорого.
 Радуйся! Боже нам благовоління.
 Радуйся! Смертних до Бога стремління.
 Радуйся! Невісто неневісна!»

Центральним образом третьої частини акафісту є Пресвята Богородиця як Життєдайне джерело, Носійка милості, надії та спасіння, що через постійне звертання «Радуйся!» уособлює не лише об'єкт благоговійного поклоніння, а й посередницю між людиною та Богом. Кожне звернення тут – мов постійне світло, яке змінює інтонацію.

Особливістю цього ікоса є його текстова побудова: кожен із 13 рядків починається із слова «Радуйся», зберігаючи структуру неспіваного варіанту ікосу, однак в музичному плані кожен із цих рядків постає окремим куплетом. Таким чином формується куплетно-варіаційна структура, в якій спільний тематичний матеріал щоразу ніби переосмислюється, набуваючи нових тембрових, гармонічних і ритмічних рис. Починається частина в тональності Es-dur, що надає йому величного і світлого характеру.

Вступ відразу вводить слухача у специфічну атмосферу твору: глибоке тремоло в низькому регістрі та мажорний тонічний тризвук у другій октаві створюють образ земного і небесного співіснування.

Перші чотири куплети зачинає сопрано-соло, що розспівує «Радуйся!» на фоні тонічного тризвуку. Цей мотив спирається на квартову інтонацію, що має закличний, урочистий характер. Основний текст виконує альт-соло,

розгортаючи свою виразну мелодичну лінію на тонічному тризвучі F-dur – подвійній домінанті до Es-dur.

П'ятий куплет «Радуйся!» виконується хором tutti – перше повне злиття голосів, що надає звучанню урочистості й сили. Бандура дублює мелодію з опорою на c-moll, що вносить суворий, зосереджений і строгий характер. Основний текст «Милосердя родюча ниво», виконаний жіночим хором в інтервал сексти в тональності B-dur, приносить емоційний контраст – відтінок радості та надії. Цей прийом повторюється наступних чотири рази утворюючи симетричний розвиток і вимагає від хормейстра показу драматургічно насиченої емоції.

Нотний приклад 6, Л. Лещук, Акафіст до Пресвятої Богородиці 19-21 т.

У десятому та одинадцятому куплетах відбувається перенесення основної теми на октаву вниз, яка відтворюється у гармонічному виді F-dur, що одночасно вносить елемент загадковості й таємничості. Звукова палітра тут стає стриманішою, тембр стає глибшим, а фраза ніби іде від зовнішнього світла до внутрішнього спокою.

Передостанній куплет позначений поверненням натурального виду F-dur. У партіях жіночої групи з'являється рух паралельними секстакордами, який

збагачує фактуру і надає звучанню пластичності. Складність виконання для диригента полягає в тому, аби передати цей ефект, який виступає своєрідною кульмінацією внутрішнього переосмислення, перед переходом до фіналу.

Закінчується фрагмент з акафісту урочистим tutti на слова: «Радуйся! Невісто неневісная!» у розмірі 6\4 у тональності B-dur. Музика тут набуває величного, святкового характеру, перетворюючись на гимн. Гармонічна основа насичується функціями VI7, II7 й T5\3 з оберненнями, а щільна акордова фактура формує завершеність, утверджує духовну істину.

Виконавська традиція сакральних, літургійних творів вимагає від хормейстра, чи регента глибокої духовності, особливого розуміння текстів, природнього відчуття ритмічності. Виконання ж сучасної літургійної музики з її багатством гармонії, складністю метро-ритміки вимагає не лише добрих природніх даних а й ґрунтовних професійних музичних знань.

Висновки

Українська музична культура, хорова, у тому числі, може пишатися видатними митцями – композиторами на світових сценах, але є і та когорта композиторів – наших сучасників, Богом обдарованих професійних, близьких нам по духу творчих особистостей, які щоденною кропіткою працею та творчим натхненням створюють чудові мистецькі твори, які можуть виконувати як професійні так і аматорські співаки та колективи. Саме такою, близькою людям, високодуховною є музика Лариси Лещук.

Дана робота є особливо актуальною в період великої руїни українського етносу, духовна музика Лариси Лещук дає надію і силу вистояти у війні зберегти чистоту душі і людської гідності з вірою в Бога.

В часі написання нашої роботи спілкування з композиторкою, піаністкою, концертмейстром дало уявлення нам як можна працювати з людьми, заради людей в ім'я України і з Богом у серці.

У дослідженні творчості Л. Лещук окреслена загальна характеристика життєвого і творчого шляху Лариси Лещук; досліджені жанрові та стильові особливості хорових творів композиторки; виконаний музично-теоретичний та виконавсько-диригентський аналіз фрагменту духовного хорового твору Лариси Лещук «Акафісту до Пресвятої Богородиці».

Список використаних джерел:

1. Акафіст Благовіщенню Пресвятої Богородиці. URL: Акафіст Благовіщенню Пресвятої Богородиці — Християнський портал КІРІОС , 28.12.2024
2. Акафіст до Пресвятої Богородиці URL: Акафіст до Пресвятої Богородиці | «Наша Парафія» , 29.12.2024
3. Акафістник. Київ: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2011. Т. I. 352 с.
4. Бельзецька Наталія «Наша любов до співу віддана Богові», — регент хору «Gratia» парафії Пресвятої Богородиці Володарки України. URL: <https://ugcc.lviv.ua/2024/10/05/nasha-lyubov-do-spivu-viddana-bogovi-regent-horu-gratia-parafiyi-presvyatoyi-bogorodytsi-volodarky-ukrayiny/> , 10.12.2024
5. Заплетенюк Євген. «Акафіст- гімн під час якого не сидять». URL: Акафіст – гімн, під час якого не сидять , 15.12.2024
6. Лариса Лещук. Духовні твори. Презентація. URL: ЛАРИСА ЛЕЩУК. ДУХОВНІ ТВОРИ. ПРЕЗЕНТАЦІЯ .
7. Лещук Л. Духовні твори. Видання третє, доповнене: ноти- Львів. Растр-7, 2016 -304 с.
8. Лещук Л. Український церковний спів як феномен духовної культури. Неоціненний скарб. Вид. 3-тє – Львів: Растр-7, 2017. – 82 с.
9. Лещук Л. Церковні пісні: ноти- Львів. Растр-7, 2022. – 188 с.
10. Маценко П. Нариси до історії української церковної музики. Вид. М.Т. Б. Роблін-Вінніпег. 1968. 152 с.
11. Стефанович О., Лещук Л. Підлили в лямпаду масла(колядка)/ Чупашко І., Лещук Л. URL: Олекса Стефанович, Лариса Лещук "Підлили в лямпаду масла"(КОЛЯДКА) - YouTube
12. Хор «Gratia» храму Пресвятої Богородиці Володарки України Хор «Gratia» храму Пресвятої Богородиці Володарки України

Додатки

Додаток 1

Акафіст до Пресвятої Богородиці (фрагмент)

Поетичне опрацювання
І.Чупашка

Муз. Л.Лещук

Кондак 1

Непереможній Преславній Володарці,
Що поборолася сили тьми зловісної,
Співаємо тобі-Богородиці:
Радуйся, Невісто неневісняя!

Ікос

Вітати Богородицю із Втіленням Господнім,-
Найбільшим дивом світу, пречистим, надприроднім,
Зіслали Гавриїла, він, вражений до краю,
Так безтілесним голосом звернувся до тебе: Раю!

Музичний текст (ліричний текст) для Акафіста до Пресвятої Богородиці (фрагмент).

Музика: Л.Лещук.

Поетичне опрацювання: І.Чупашка.

Кондак 1

Непереможній Преславній Володарці,
Що поборолася сили тьми зловісної,
Співаємо тобі-Богородиці:
Радуйся, Невісто неневісняя!

Ікос

Вітати Богородицю із Втіленням Господнім,-
Найбільшим дивом світу, пречистим, надприроднім,
Зіслали Гавриїла, він, вражений до краю,
Так безтілесним голосом звернувся до тебе: Раю!

Музичний текст (ліричний текст) для Акафіста до Пресвятої Богородиці (фрагмент).

Музика: Л.Лещук.

Поетичне опрацювання: І.Чупашка.

Кондак 1

Непереможній Преславній Володарці,
Що поборолася сили тьми зловісної,
Співаємо тобі-Богородиці:
Радуйся, Невісто неневісняя!

Ікос

Вітати Богородицю із Втіленням Господнім,-
Найбільшим дивом світу, пречистим, надприроднім,
Зіслали Гавриїла, він, вражений до краю,
Так безтілесним голосом звернувся до тебе: Раю!

Акафіст – Кондак 1

9

Т(С)

Ра - дуй-ся, ца-ри-це, Ти нам не-бес-на бра - ма, з грі - ха ря-тунок Є-ви - під-

С

А

Ра - - - - дуй - - ся з грі - ха ря-

Т

Б

13

М-С

Т(С)

не-сен-ня А-да - ма. Ти та-ї-на ви-со-ка, - що не впі-зна-ють лю-ди. -

С

А

ту - - - нок Ти та - ї - - -

Т

Б

17

М-С

Т(С)

Ти гли-би-на гли-бо-ка, що ро-зум ви-щий сту-дить.

С

А

на. Гли - - - би - - - на сту - дить

Т

Б

Гли - - - би - - - на

Акафіст – Кондак 1

20

М-С

Всіх а - нге-лів Гос - по-дніх. Бо Ти пре-стол для Си-на. О -

С А

Бо Ти пре-стол для Си-на. О -

А - - - нге - - - лів Си-на Т соло

Т Б

А - - - нге - - - лів Си-на

25

С М-С

від всіх ві - ків є - ди - на.

А

дна Ти Бо - го - ма - тір, від всіх ві - ків зо -

Т

соло

дна Ти Бо - го - ма - тір, від всіх ві - ків є - ди - на. Зо -

Т Б

від всіх ві - ків. Зо -

29

Т

соло

ря Бо - го - нат-хнен-на, що Сон-це сві-ту зро-дить, від Те-бе ро-зу-мін-ня й по-

С А

ря що сон-це зро-дить, від Те - бе по-

Т Б

Акафіст – Кондак 1

32

Т
СОЛО

ко-ри дух по-хо-дить. Ти Ма-тір і об-но-ва люд-сько-го со-тво-рін-ня, Твор-

С
А

ко - ра. Ти Ма-тір і об-но-ва люд-сько-го со-тво-рін-ня, Твор-

Т
Б

Ти Ма - - - - тір Твор -

35

Т
СОЛО

це - ві най - чи - сті - ше в по - жер - тві по - кло - нін - ня!

С
А

це - ві най - чи - сті - ше в по - жер - тві по - кло - нін - ня!

Т
Б

це - ві

37

С
А

Ра - - - дуй - ся, Не - ві - сто не - не - ві - сна - я!

Т
Б

Кондак 2

І Пресвятая Діва сказала Гавриїлу:
Як в дівственному лоні ти бачиш Божу силу?
Про все, що ти говориш – це тайна, чи збагну я?
Ти ж славиш в мені Бога й співаєш: Аلیلїа!

Ікос 2

Цю незбагненну тайну, збагнути серцем хочу,-
Відкрий же, Гавриїле, мені Духовні очі,
Як в непорочнім лоні носити можу сина?
А Гавриїл їй мовив: Обраннице Єдина!

Музична партитура для голосів (Т, С, А) та basso continuo (Б-ра).

Т соло
Ра - дуй - ся, що Бо - жу та - ем - ну по - ста - но - ву,

С А tutti
Ра - дуй - ся мов -

Т соло
5 Ти ма-єш за о-сно-ву, щоб започатку-ватив ній чу-да всі Христо-ві. В на-

С А
чан - ко - ю по - кри - ту, Ти ма - єш. М...

Т соло
9 сна - зі всіх правд ві - ри, на - ді - ї і лю - бо - ві, що з'є - дну - є з Все - ви - шнім всіх

Б-ра

Акафіст – Кондак 2

12

Т
соло

сме-ртних-по-ри-ван-ня, у То-бі, Бо-жа Ма-ти, із не-бом їх єд-нан-ня.

С
А

Ти

Б-ра

15

С
А
tutti

а-н-ге-лів не-бе-сних ве-ли-ке чу-до Бо-же, тво-є слу-жін-ня чи-сте зла

18

М-С

Мі-зер-ні-ють То-бо-ю всіх му-дре-ців пі-знан-ня, а

С
А

пе-кло пе-ре-мо-же.

Б-ра

Акафіст – Кондак 2

21

М-С

ро-зум Тво-їх ві-рних про-сві-тлю-є ба-жан-ня з'є-дна-тись в сві-тлі чи-стім – бо-

Б-ра

24

С
соло

що Ти при-не-сла

М-С

же-ствен-ній о-сно-ві,

Б-ра

Glissando

Акафіст – Кондак 2

26

С
соло

сві - ту в спа - сен - німБо - зі - Сло - - - ві.

Б-ра

8va Gliss.

8va - 1

29

С
А

Ра - дуй - ся, не - ві - сто не - не ві - сна - я!

29

Т
Б

Ра - дуй - ся, не - ві - сто не - не ві - сна - я!

Б-ра

Glissendo

8va

Gliss.

Gliss.

Gliss.

Кондак 3

Сила Всевишнього обгорнула тоді непорочную Діву,
І зачала Вона, а лоно своє плодотворне - родючу ниву
Для тих, хто збирають плоди для спасення, що вічність вінчує,
Немов би вчинила вона, то ж співаємо їй: Алілуя!

Ікос 3

Із Богом у лоні своєму йде Діва до Єлизавети,
Тієї дитя, привітання почувши вітальні прикмети,
Зраділо, у лоні зворушившись тихо подало,
І мов би піснями надхненими щиро її привітало...

8va-----

Б-ра *pp*

С. соло

Ра - дуй-ся! *pp* Ра - дуй-ся! *mf*

А. соло

Га - луз - ко не-в'я-ну-чо-ї рос-ли-ни.

9

Сassa

Акафіст – Кондак 3

13

С
соло

Ра - дуй-ся! Ра - дуй-ся!

А
соло

Т
соло

Бо Ти при-дба-ла плід без-смер-тя є-ди-ний.

13

13

16

С
соло

Ра - дуй-ся!

С
Т
tutti

Ма-ти до-бра і лю-бо-ві. Бо Ти по-ро-ди-ла жит-тя о-сно-ву.

16

16

Акафіст – Кондак 3

19

C tutti
А

Ра - дуй-ся! Ра - дуй - ся! Ми - ло-се-рдя ро-дю-ча ни - во.

Т tutti
Б

Ра - дуй-ся! Ра - дуй-ся! М...

19

22

Ра - дуй-ся! По - ми-лу-ван-ня нам дар прав - ди-вий. Ра - дуй-ся!

Ра - дуй-ся! Ра - дуй-ся!

22

22

Акафіст – Кондак 3

25

Ра - ю роз - кіш - не цві - тін - ня. Ра - дуй - ся!

25

Ра - ю роз - кіш - не цві - тін - ня. Ра - дуй - ся!

25

Ра - ю роз - кіш - не цві - тін - ня. Ра - дуй - ся!

27

При - ста - не душ в їх спа - сін - ні. Ра - дуй - ся! Ма - ти мо - ли - тов до Бо - га.

27

При - ста - не душ в їх спа - сін - ні. Ра - дуй - ся. М...

27

При - ста - не душ в їх спа - сін - ні. Ра - дуй - ся. М...

Акафіст – Кондак 3

30

Ра - дуй-ся! Сві - ту сла - сен - на до - ро - го. Ра - дуй-ся.

Ра - дуй-ся! М... Ра - дуй-ся!

30

30

33

Бо - же нам бла - го - во - лін - ня. Ра - - - дуй - ся.

М... Ра - - - дуй - ся!

33

33

Акафіст – Кондак 3

35

Смерт-них до Бо - га стрем-лін - ня. Ра - - - дуй - ся!

М... Ра - - - дуй - ся!

35

37 *ritardando*

Ра - дуй - ся, Не - ві - сто не - не - віс - на - я!

Ра - дуй - ся!

37 *ritardando*

colla parti *Glissando* *Glissando* *Glissando* *Glissando* *Gliss* *Gliss* *Gliss*

rit. 3

Додаток 2

Львівські Зорі
АНСАМБЛЬ СОЛІСТІВ

ДУХОВНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЦЕНТР «ЛЬВІВ»

Додаток 3

